Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej, 57
Warszawa 2022
Article No. 2544

Citation:

Мороз, Т. (2022). Опозиція «свій / чужий» у семантичній структурі польських паремій. *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*, *57*, Article 2544. https://doi.org/10.11649/sfps.2544

Moroz, T. (2022). Opozytsiia "svii / chuzhyi" u semantychnii strukturi pol's'kykh paremii. *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*, *57*, Article 2544. https://doi.org/10.11649/sfps.2544

DOI: 10.11649/sfps.2544

Тетяна Мороз
(Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні
НАН України, Київ)

Опозиція «свій / чужий» у семантичній структурі польських паремій

Для сучасної гуманітарної науки дослідження семантичних опозицій є одними з ключових. Найяскравіше протиставлення відображено у складі паремій[1], які, безперечно, відтворюють мовну свідомість народу, польського зокрема, та мають свої особливості, що пов'язані з історією етносу та культурними взаємовідносинами в суспільстві.

На важливу роль паремійних одиниць (далі – ПО) у формуванні етнічної мовної свідомості вказували такі мовознавці, як В. В. Жайворонок (Жайворонок, 2007), І. О. Голубовська (Голубовська, 2004), О. С. Мезенцева (Мезенцева, 2005), Є. В. Іванова (Иванова, 2006), Е. В. Єгорова та Н. О. Крашенинникова (Егорова & Крашенинникова, 2014),

[1] Під паремією, за Л. І. Даниленко, розуміємо «короткий, широко відомий вислів реченнєвої структури, який в афористичній усталеній формі з покоління в покоління передає народну мудрість» (Даниленко, 2019, сс. 18–19).

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 3.0 PL License (creativecommons.org/licenses/by/3.0/pl/), which permits redistribution, commercial and non-commercial, provided that the article is properly cited. © The Author(s) 2022.
Publisher: Institute of Slavic Studies, Polish Academy of Sciences
[Wydawca: Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk]

Є. Табаковська (Tabakowska, 2001), Р. Вижкевич-Максимов (Wyżkiewicz-Maksimow, 2012) та ін.

Паремії є важливим мовним матеріалом для аналізу опозицій. У складі польських прислів'їв та приказок яскраво представлена опозиція «свій / чужий», що формує світоглядні засади людини. Проблемі вивчення протиставлення *свого* та *чужого* присвятили свої наукові розвідки представники різних наук, зокрема в галузі філософії (Бубер, 1995; Вальденфельс, 1995; Довгополова, 2007; Зиммель, 1996), психології (Бєлавін, 2011; Кон, 1978; Лебедева, 1999), філології (Бенвенист, 1995; Кузнєцова, 2007; Степанов, 1997, 2004; Телия, 2002; Bartmiński, 2007; Benedyktowicz, 2000; Chlebda, 2007; Grzegorczykowa, 2008; Kołodziejek, 2007; Marczewska, 2007; Masłowska, 2007; Nowak, 2007; Pelcowa, 2007; Tokarski, 1999). Український науковець С. П. Бєлавін зауважує, що досліджувана опозиція побудована на основі вивчення міжособистісного та міжколективного сприйняття життя (Бєлавін, 2011, с. 298). Польська дослідниця І. Курч опозицію «свій / чужий» пов'язує із процесами адаптації. Вона стверджує, що люди, живучи на Землі, вимушені були навчитися відрізняти своїх від чужих, в еволюційній психології таку здібність називають адаптаційною (Kurcz, 2000, с. 203). Про те, що опозиція «свій / чужий» передусім є основним компонентом етнічних зв'язків говориться у дослідженнях З. Бенедиктовича. Науковець пише, що поняття *свій* пов'язане з національністю, мовою, конфесією, традиціями та сприймається позитивно, на відміну від поняття *чужий*, яке має негативні риси (Benedyktowicz, 2000).

Аналіз низки наукових праць показав, що науковці по-різному визначають поняття *свій – чужий*, напр.: *константа культури* (Степанов, 2004), *концепт* (Дубчак, 2009; Кузнєцова, 2007; Полагейкіна & Шепель, 2017), *антиномія* (Шума, 2015), *дихотомія* (Семашко, 2014; Тейтельбаум, 2011), *опозиція* (Гаврилюк, 2015; Зайцева, 2013; Пантелєєва, 2009; Савельєва, 2008; Фельде, 2015; Bartmiński, 2007; Długosz, 2010; Kosek, 2004; Michajłowa, 2007; Nowak, 2007; Popowska-Taborska, 2008). Як зауважує Ю. С. Степанов, константа культури «свій / чужий» – це протиставлення, що пронизує всю культуру й формує колективне, масове, народне та національне світовідчуття (Степанов, 2004, с. 126). Е. Бенвеніст вважає, що поняття *свій* спершу асоціювалося з усвідомленням кровної спорідненості групи людей, роду чи клану, у межах якої людина усвідомлювала себе «вільною від народження» й одночасно протиставляла себе іншим – *чужим* (Бенвенист, 1995, сс. 217–218).

Про культурно-антропологічні аспекти опозиції «свій / чужий» ідеться в працях В. Г. Фельде. Лінгвістка висвітлила низку питань, що стосуються функціонування опозиції в сучасній культурі, зокрема зауважила, що однією з перших форм вираження категорії «свій / чужий» є опозиція «ми / вони» (Фельде, 2015, сс. 8–9, 16). Т. Семашко розглянула дихотомічну пару «свій / чужий» в аспекті етнічної стереотипізації, стверджуючи, що поняття *свій* сприймається позитивно, як щось рідне, близьке. Натомість поняття *чужий* – негативно, як щось інше, незвичне, небезпечне (Семашко, 2014, сс. 238–242). Л. Шума у своїй науковій розвідці розглянула антиномію «свій / чужий» у фольклористичних студіях, наголошуючи на її важливості в процесі творення етнічних стереотипів і світосприйняття етносу. Дослідниця акцентувала на трансформації антиномії «свій / чужий» у тріаду «свій / чужий / інший». На її думку, поняття *чужий* співвідноситься з поняттям *інший* (той, що неподібний до *свого*) (Шума, 2015, сс. 61–65).

Протиставлення «свій / чужий» на матеріалі польської мови проаналізував Є. Бартмінський. Фактичним матеріалом для дослідження науковцю слугували іноземні слова, словники та методологія опитувань (Bartmiński, 2007, с. 35). Дослідник вважає, що опозиція «свій / чужий» має велике значення в суспільному та політичному житті слов'янського народу, а також є своєрідним інструментом для створення національної, професійної та релігійної ідентичності (Bartmiński, 2007, с. 39). Як зауважує Р. Токарський, *свій*, з одного боку, є кращим, ціннішим, на противагу *чужому*, який є гіршим і менш цінним. Однак, з іншого боку, *чужий* є майже *своїм*. Оскільки *чужим* вважається, бо належить до іншої національності, але *своїм* – за традиціями, місцем народження та проживання (Tokarski, 1999, с. 80). Польська мовознавиця Є. Колодзєєк у своїх дослідженнях акцентувала на описі категорії «свій / чужий», зокрема її відображенні в субкультурних спільнотах. Авторка зауважує, що опозиція «свій / чужий» є одним із головних принципів структуралізації суспільного життя та одним із способів вираження ставлення до навколишнього світу. За словами дослідниці, судження про себе та інших є необхідними компонентами суспільної свідомості (Kołodziejek, 2007, с. 133). Мовно-культурний образ опозиції «свій / чужий» на основі висловів найстарших мешканців сіл Любельського регіону є об'єктом вивчення Г. Пельцової. Авторка зазначає, що опозиція «свій / чужий» представлена у таких протиставленнях, як «відомий / невідомий», «тепе-

рішній / давній», «близько / далеко». *Чуже*, на думку дослідниці, це щось незнане, далеке, те, що належить до минулого. Тому категорія чужості є не лише градаційною, а й ціннісно-амбівалентною. Натомість *своє* – це щось близьке, моє, рідне (Pelcowa, 2007, сс. 75–76).

Дослідженням опозиції «свій / чужий» на матеріалі фразеологічних і паремійних одиниць займалися такі мовознавці, як О. П. Дубчак (Дубчак, 2009), З. Г. Коцюба (Коцюба, 2009), О. О. Селіванова (Селіванова, 2005), О. В. Балясникова (Балясникова, 2016), С. Ґродзька (Grodzka, 2001), М. Вальчак-Миколайчакова (Walczak-Mikołajczakowa, 2000), Є. Бартмінський (Bartmiński, 2008), І. Косек (Kosek, 2004). Наприклад, аналіз та опис концептуальної опозиції «свій / чужий» в українській мовній картині світу на матеріалі лексем, фразеологізмів і паремій, здійснила О. П. Дубчак. Вона дослідила номінативне поле концептів «свій», «чужий», визначивши їх ядерну, приядерну та периферійну зони (Дубчак, 2009). Зіставний аналіз опозицій «своє / чуже vs добро / зло» у складі паремійних одиниць на матеріалі шести мов (українська, російська, польська, англійська, німецька, французька) представлено в науковій розвідці З. Г. Коцюби. Проаналізувавши фактичний матеріал, дослідниця виділила чотири тематичні групи паремій:

1) «своє – добре (краще від чужого)»: а) «своє погане – добре»; б) «своє погане краще від чужого доброго»;
2) «чуже – зло»;
3) «чуже – добре (краще від свого)»;
4) «своє – погане (гірше від чужого)» (Коцюба, 2009, сс. 45–47).

О. О. Селіванова розглянула опозицію «свій / чужий», що репрезентує етносвідомість українського народу, на матеріалі фразем, прислів'їв та приказок. Авторка вважає, що досліджувана опозиція у свідомості людини передусім пов'язана з посесивністю та вирізняється різноманітністю посесорів. На думку О. О. Селіванової, опозиція «свій / чужий» в українських пареміях репрезентує ієрархію стосунків, зокрема стосунки чоловіка й дружини; стосунки батьків і дітей; стосунки дітей у родині; відносини свояцтва та далекої рідні; ставлення до неблизької рідні та ін. (Селіванова, 2005, сс. 26–34). Російська мовознавиця О. В. Балясникова присвятила низку праць вивченню антонімічної пари «свій / чужий» у російській мові та мовній свідомості народу. Дослідниця розглядає опозицію передусім за принципом належності / неналежності, вона ана-

лізує варіативність і концептуальний простір *свого* й *чужого* в російській мові та культурі на матеріалі праці В. І. Даля *Прислів'я російського народу* (Балясникова, 2016).

У польському мовознавстві опозиція «свій / чужий» була об'єктом досліджень С. Ґродзької. Авторка описала та проаналізувала певні закономірності у створені етнічного стереотипу іудея та цигана в польських прислів'ях, який, на її думку, найчастіше виникає в контексті опозиції «свій / чужий» (Grodzka, 2001, сс. 39–46). М. Вальчак-Миколайчакова розглянула особливості вираження опозиції «свій / чужий» у складі прислів'їв і фразеологізмів слов'янських народів (Walczak-Mikołajczakowa, 2000, сс. 171–181). Є. Бартмінський, досліджуючи опозицію «дім / світ», зазначив, що вона творить антонімічну пару *свій – чужий* (як варіант *близький – далекий*). За словами науковця, опозиція «свій / чужий» функціонує в культурній категоризації світу та має як психічний, так і соціальний характер (Bartmiński, 2008, сс. 62, 64). І. Косек в одному зі своїх досліджень аналізує відображення опозиції «свій / чужий» у фразеологізмах. Авторка зауважує, що ця опозиція є не лише мовним явищем, а насамперед ментальним протиставленням, яке є відображенням того, як людина сприймає дійсність та, найголовніше, як вона ставиться до інших. А поділ на *своїх* та *чужих* може бути елементом пошуку власної ідентичності та спробою відповісти на питання: «Ким я є?» (Kosek, 2004, сс. 180–181).

Мета нашої статті полягає в дослідженні особливостей опозиції «свій / чужий» у семантичній структурі польських прислів'їв та приказок. Поставлена мета зумовлює виконання таких завдань: 1) описати та проаналізувати ціннісне наповнення названої вище опозиції у складі польських паремій; 2) виявити особливості сприйняття опозиції мовною свідомістю польського народу та відображення їх у контексті ПО.

Джерелами фактичного матеріалу слугували чотиритомний словник *Nowa księga przysłów i wyrażeń przysłowiowych polskich* за редакцією Ю. Кшижановського (NKP, 1969–1978) та збірка прислів'їв Д. Сьвєрчинської *Przysłowia są na wszystko* (Świerczyńska, 2001).

Кожна людина з моменту свого народження поступово формувалася як особистість. Усвідомлюючи свою індивідуальність, людина виробляла власну систему розуміння свого внутрішнього світу та поділяла його на категорії *свій* і *чужий*.

У польській мові є чимало прислів'їв та приказок, що репрезентують опозицію «свій / чужий» під різними кутами зору. У зафіксованих паре-

міях ми виявили кілька варіантів одночастиномовних (*swój* / *cudzy*, *swój* / *obcy*, *własny* / *cudzy*, *bliski* / *daleki*, *ostrowidz* / *kret*) та різночастиномовних (*matka* / *obcy*) компонентів досліджуваної опозиції, наприклад: *Lepiej* ***swoje łatać****, niż* ***cudze chwatać*** (NKP, 1972, с. 360), *Potrzebniejsza* ***ze swoim się pojednać****, niż* ***z obcym poswatać*** (NKP, 1972, с. 361), ***Cudza chata*** *gorsza od* ***własnego kąta*** (Świerczyńska, 2001, с. 163), *Lepsza* ***u matki polewka*** *niż* ***u obcych marcepany*** (NKP, 1970, с. 1000).

Здебільшого людина кваліфікує лексему *swój* як щось добре, позитивне, рідне, незалежне, натомість лексеми *cudzy*, *obcy* – як щось небезпечне, чуже, негативне. Наприклад, ПО *Lepsze* ***swoje na smole*** *niźli* ***czyje w rosole*** (NKP, 1972, с. 360), ***Swoje*** *zawsze pewniejsze i pożyteczniejsze niż* ***cudze*** (NKP, 1972, с. 361), *Co* ***swój****, to nie* ***obcy*** (NKP, 1972, с. 357), *Lepsza* ***własna gęś*** *niż* ***cudzy baran*** (NKP, 1969, с. 625), *Lepiej* ***w swoim gospodarstwie*** *wszy bić,* ***niż w cudzym*** *rządzić* (NKP, 1969, с. 708), *Lepszy* ***swój chleb****, niż* ***cudza bułka*** *(cudzy pieróg)* (Świerczyńska, 2001, с. 166), *Lepsze* ***oko swoje****, niźli* ***cudzych dwoje*** (Świerczyńska, 2001, с. 166) ілюструють закономірність, що потрібно віддавати перевагу своєму, навіть якщо воно погане, але все ж завжди краще за чуже.

Відчуття нестачі чогось, що необхідне для задоволення власних потреб, найчастіше викликає бажання збагатитися за рахунок інших. У результаті це може призвести до негативних наслідків, зокрема до втрати свого майна. Таку думку простежуємо у ПО *Kto się* ***cudzym zbogaci****, przy tym i* ***swoje utraci*** (NKP, 1969, с. 122), *Kto pragnie* ***cudzego****, postrada i* ***swego*** (NKP, 1969, с. 340), *Kto* ***cudzego*** *pragnie, ten i* ***swoje*** *straci* (NKP, 1969, с. 340). У поданих нижче прислів'ях закладена думка про те, що чуже багатство ніколи не принесе жодної користі, тому варто краще пожертвувати чимось своїм, ніж заволодіти чужим, пор.: *Lepiej* ***swoje stracić****, niż się* ***cudzym wzbogacić*** (NKP, 1969, с. 122), *Lepiej* ***swoje stracić****, niż* ***cudze*** *niesłusznie* ***zyskać*** (NKP, 1969, с. 340), *Lepiej* ***swoje (swoją świnię) stracić****, niż się* ***cudzą krzywdą zbogacić*** (Świerczyńska, 2001, с. 166).

Подібне бачення знаходимо у прислів'ях морально-етичного характеру, які вказують на те, що не варто зазіхати на чуже та покладати великі сподівання на прибуток від нього, а краще цінувати та берегти те, що маєш, щоб і його не втратити, напр.: ***Cudzego*** *nie ruszaj, a* ***swego*** *pilnie strzeż* (NKP, 1969, с. 339), *Nie ruszaj* ***cudzego****, nie utracisz* ***swego*** (Świerczyńska, 2001, с. 167), *Nie pożądaj* ***cudzego****, bo nie pożyjesz* ***swego*** (NKP, 1972, с. 360), *Cudzego nie bierz,* ***swego*** *broń* (NKP, 1972, с. 358), *Tak rzeczy* ***cudzych*** *pilnuj, żebyś*

i ***swoich*** *nie opuścił* (NKP, 1969, с. 341), *Lepiej* ***swoje świnie*** *paść, niż* ***cudze pieniądze*** *liczyć* (Świerczyńska, 2001, с. 166), *Lepiej* ***własne świnie*** *paść, niżli* ***cudze złoto*** *liczyć* (NKP, 1969, с. 340), *Lepiej* ***swoje łatać****, niżli* ***cudze chwatać*** (NKP, 1972, с. 360).

У ПО ***Swego*** *nie daruję, a* ***cudzego*** *nie chcę* (NKP, 1972, с. 361), ***Nie pożądaj cudzego, nie dawaj swojego*** (Świerczyńska, 2001, с. 167) відображено загальнолюдські норми моралі, які вказують на бережне ставлення до всього свого, яке людина в жодному разі не повинна проміняти на щось чуже.

У поданих нижче прислів'ях ідеться про тих, хто оцінює чужі вчинки інакше, ніж свої та помічає певні недоліки, огріхи лише в інших, а не в собі: ***Cudze*** *wady prędzej, niż* ***swoje*** *widzimy* (Świerczyńska, 2001, с. 164), ***Cudze*** *wady widzimy,* ***swoje*** *na plecach nosimy* (Świerczyńska, 2001, с. 164), ***Cudze*** *za lasem,* ***swego*** *nie widzi pod nosem* (NKP, 1969, с. 339), ***W cudzym*** *oku paździorka szukają, a* ***w swym*** *bierzma szpetnego nie baczą* (Świerczyńska, 2001, с. 168), ***W cudzym*** *oku źdźbło, a* ***w swym*** *belki nie widzi* (Świerczyńska, 2001, с. 168). Таку ж закономірність засвідчено у ПО *By* ***kretowie ślepi na swe występy****, a* ***na cudze ostrowidzowie*** (NKP, 1970, с. 750), де люди, подібно до кротів, не помічають своїх вчинків, натомість добре бачать чужі.

Головна ідея наступних паремій з антонімічними компонентами *swój* / *cudzy* в тому, що не варто втручатися в життя інших, а, навпаки, потрібно звертати увагу на себе та працювати над своїми вадами, пор.: *Patrz lepiej* ***swego*** *niż nosa* ***cudzego*** (Świerczyńska, 2001, с. 167), *Patrz* ***swego*** *pod nosem, nie* ***cudzego*** *pod lasem* (Świerczyńska, 2001, с. 167), *Nie patrz* ***cudzej*** *rzeczy,* ***swoje*** *miej na pieczy* (Świerczyńska, 2001, с. 167). У ПО *Lżej* ***swe*** *przykrości czujemy, gdy* ***cudze*** *cięższe widzimy* (Świerczyńska, 2001, с. 166) ідеться про те, що людина, порівнюючи свої проблеми з проблемами інших, розуміє, що у неї ситуація не найгірша.

Нам вдалося зафіксувати паремії з антонімічними компонентами *swój* / *cudzy*, які мають дидактичний характер. Зокрема, у прислів'ях *Kto* ***cudzego*** *nie szanuje, ten* ***swojego*** *nie ma* (Świerczyńska, 2001, с. 165), *Kto* ***swego*** *nie ma, ten* ***cudzego*** *nie szanuje* (NKP, 1972, с. 359), *Kto* ***cudzego*** *nie szanuje i* ***swojego*** *mieć niewart* закладена думка про те, що людина, не маючи чогось власного, ніколи не навчиться цінувати та шанувати його в інших, або ж буде прагнути здобути чуже, напр.: *Kto nie szanuje* ***swego****, rzuci się do* ***cudzego*** (Świerczyńska, 2001, с. 166).

Натомість у таких пареміях, як ***Cudze*** *rzeczy znać dobrze, a* ***swoje*** *potrzeba* (NKP, 1969, с. 339), ***Cudze*** *kraje chwalmy, a* ***swoich*** *nie opuszczajmy*

(Świerczyńska, 2001, с. 164) говориться про те, що чуже – це добре, але не варто забувати про своє, рідне. Одначе є ПО, у якій подається пряма настанова думати лише про своє та забувати про чуже, напр.: *Myśl* ***o swoim****, zapomnisz* ***o cudzym*** (NKP, 1972, с. 360).

Також ми виділили паремії, у складі яких за участю антонімічних компонентів *swój* / *cudzy* відображено оцінні характеристики людини, зокрема психічні риси, почуття, які відображаються в поведінці та способі життя людей. Наприклад, така негативна риса, як жадібність до чужого добра та небажання ділитися нічим своїм, найбільш яскраво проявляється у прислів'ї *Kto na* ***cudzym*** *skąpy,* ***swego*** *nigdy nie udzieli* (NKP, 1969, с. 340). Натомість у ПО *Kto nie oszczędza* ***swego****, mniej jeszcze będzie* ***cudzego*** (NKP, 1972, с. 359), *Kto* ***swego*** *nie pilnuje, to i* ***cudzego*** *nie dojrzy* (NKP, 1972, с. 359) ідеться про марнотрата, який не вміє економити не лише своє, а й чуже. У наступних прислів'ях описано не тільки марнотратне ставлення до свого, а й жадібність до чужого та бажання ним заволодіти, пор.: *Kto nie oszcząda* ***swego****, rzuci się do* ***cudzego*** (NKP, 1972, с. 359), *Komu się* ***swego*** *mało widzi,* ***cudzego*** *się brać nie wstydzi* (NKP, 1972, с. 359). Протилежна повчальна думка закріпилася у пареміях *Oszczędzaj* ***swego****, abyś nie potrzebował* ***cudzego*** (NKP, 1970, с. 789), *Oszczędzaj* ***swego****, żebyś* ***cudzego*** *nie pragnął* (NKP, 1972, с. 361). Трохи іншу ідею спостерігаємо в такому прислів'ї, як *Kto* ***swoje*** *nosi,* ***cudzego*** *nie prosi* (Świerczyńska, 2001, с. 165).

Досить часто люди заздрять іншим та вихваляють чуже, водночас не помічаючи, не цінуючи свого. Така думка закладена у ПО ***Cudze chwalicie, swego nie znacie*** (NKP, 1969, с. 338), ***Cudze chwalicie, swego nie znacie****, sami nie wiecie co posiadacie* (Świerczyńska, 2001, с. 164), *Co* ***cudze****, to dobre, co* ***swoje****, to złe* (NKP, 1969, с. 434). Також може породжуватися злісна заздрість, яка полягає в нестримному бажанні чи намірі нашкодити іншій людини, зокрема таку думку фіксуємо у паремії ***Cudze*** *palicie,* ***swego*** *nie znacie, sami nie wiecie, co oszczędzacie* (Świerczyńska, 2001, с. 164).

Серед позитивних почуттів варто виокремити почуття вдячності, що представлене у ПО *Kto* ***cudze*** *je, ten i* ***swoim*** *częstuje* (NKP, 1969, с. 340), у якій говориться про людину, яка, споживаючи чуже та отримуючи від нього насолоду, не забуває віддячити та пригостити іншу людину чимось своїм.

Варто відзначити, що опозиція «свій / чужий» («власний / чужий») у складі польських паремій яскраво представлена за допомогою лексеми *chata* та її видових понять: *domek*, *strzecha*, *buda*, *chatka*, *kąt*, *kącik* і лексеми

pałace. Для кожної людини оселя має велику вагу та особливе місце в житті, яке асоціюється із сім'єю, затишком, теплом, спокоєм, сімейними традиціями тощо. Дім є незвичайним світом людини, який вона облаштовує сама відповідно до своїх основних потреб. Ця лексема чітко відображає межу між світом «своїх» та «чужих», зокрема, коли говориться про власний простір, який має значення оберегу та захисту від усього лихого (своя оселя – це благо, чужа – зло). Таку закономірність висвітлено у прислів'ях ***Cudza chata*** *gorsza od* ***własnego kąta*** (Świerczyńska, 2001, с. 163), ***Własny kącik*** *choć mały, lepszy niż* ***cudze pałace*** (NKP, 1969, с. 470), ***Własny domek*** *milszy, niż* ***cudze pałace*** (NKP, 1969, с. 470), *Lepsza* ***swoja strzecha*** *niż* ***cudze pałace*** (NKP, 1969, с. 470), *Lepsza* ***swoja buda*** *niż* ***cudze pałace*** (NKP, 1969, с. 470), *Lepsza* ***swoja chatka*** *niż* ***cudze pałace*** (NKP, 1969, с. 470). Названі паремії також ілюструють волю, незалежність у власному домі, хоч і невеликому, та неволю, відчуття небезпеки та підпорядкування комусь у чужій оселі. У ПО *Milszy* ***dach słomiany w ojczyźnie*** *niźli* ***pyszne pałace wasze*** (NKP, 1969, с. 470) контекстуальні антонімічні компоненти *dach słomiany w ojczyźnie – pyszne pałace wasze* вказують на важливе значення дому для кожного народу, кожної культури. Людина зможе почуватися затишно, комфортно лише у власній оселі на рідній землі, а не у розкішних палацах на чужині.

Опозиція «свій / чужий» у складі польських прислів'їв та приказок також представлена у сфері родинних відносин (сім'я, родичі тощо). Наголосимо, що семантичне наповнення поняття *swój* у деяких паремія ми простежуємо за допомогою таких лексем, як *bliski*, *matka*, *przociel*, а наповнення поняття *cudzy* – за допомогою лексеми *daleki*. Коли людина перебуває в родинному колі, вона відчуває себе щасливою та в безпеці. Свідченням цього є думка про те, що краще нещастя серед близьких людей, з якими його легше пережити, ніж слава чи радість серед незнайомих, напр.: *Lepiej* ***płakać ze swoimi****, niż* ***skakać z obcymi*** (NKP, 1972, с. 360), *Lepiej* ***ze swoimi płakać****, niż* ***z obcymi się śmiać*** (NKP, 1972, с. 360). Подібна думка висвітлена у прислів'ї *Lepiej* ***u swego*** *niż* ***u cudzego*** (NKP, 1972, с. 360), у якому говориться про те, що людина завжди відчуватиме себе комфортніше та безпечніше в колі рідних на відміну від перебування у товаристві чужих людей. У ПО *Lepsza* ***u matki polewka*** *niż* ***u obcych marcepany*** (NKP, 1970, с. 1000) антонімічні компоненти *u matki polewka – u obcych marcepany* вказують на те, що нехай і прості страви, але зроблені руками рідної людини, завжди будуть кращими та смачнішими від чужих делікатесів.

Досить часто матеріальні цінності переважають над сімейними. Постійна жага до грошей, поготів чужих, змінює людину, керує нею та має згубний вплив. Згодом людина, маючи на меті лише збагачення, перестає помічати близьких і забуває про них. На це вказують антонімічні компоненти *cudze woli – swoich zapomina* у прислів'ї *Kto* ***cudze woli****, ten* ***swoich*** *najczęściej* ***zapomina*** (NKP, 1969, с. 340).

Зауважимо, що в опозиції «свій / чужий», яка досить яскраво представлена у складі польських прислів'їв та приказок, знайшли своє відображення етнічні стереотипи, які здебільшого вираженні протиставленням етноніма *поляк* із представниками інших, переважно сусідніх, національностей (німці, італійці, французи, чехи) як позитивно, так і негативно. Зокрема, на вищість і мужність поляків над іншими національностями вказують протилежні компоненти-етноніми у таких пареміях, як *Co* ***Polak****, to nie* ***Niemiec*** (KPP, 1868–1939, с. 416), ***Francuz*** *skacze,* ***Niemiec*** *płacze,* ***Polak*** *stoi, wąsy stroi, żadnego kpa się nie boi* (KPP, 1868–1939, с. 127). Про винятковість, гордовитість поляка, на противагу німцям, чехам та італійцям, ідеться у ПО *Co* ***Włoch****, to doktor, co* ***Niemiec****, to kupiec, co* ***Polak****, to hetman* (NKP, 1972, с. 721).

Натомість є паремії з негативною конотацією, зокрема про краще матеріальне становище німецького народу, на відміну від польського, йдеться в ПО ***Niemiec*** *jest bogaty, a* ***Polak*** *biedny* (KPP, 1868–1939, с. 335).

Однією з рис, притаманних польському народові, є наївність, яку чітко відображено за допомогою протиставлення етнонімів *Francuz – Niemiec – Polak* у прислів'ї ***Francuz*** *zmyśli,* ***Niemiec*** *zrobi,* ***Polak*** *głupi wszystko kupi* (KPP, 1868–1939, с. 127). Пристрасть, жадоба поляків до їжі й спиртних напоїв, на відміну від німців та італійців, фіксуємо в пареміях ***Włoch*** *się sałatą karmi,* ***Polak*** *na niej schudnie* (NKP, 1972, с. 722), *Co* ***Polak*** *wypije za dzień,* ***Niemca*** *majątek stanowi* (KPP, 1868–1939, с. 417). З відтінком глузування про некритичність чи беззаперечність поляків наслідувати чужих за допомогою протилежних компонентів-етнонімів *Francuz wymyśli – Polak polubi* говориться у ПО *Co* ***Francuz*** *wymyśli, to* ***Polak*** *polubi* (KPP, 1868–1939, с. 127)

Отже, як показав аналіз фактичного матеріалу, опозиція «свій / чужий» широко представлена у складі польських прислів'їв та приказок, які є відображенням мовної свідомості польського народу. Результати аналізу свідчать про те, що людина здебільшого кваліфікує поняття *свій* позитивно, зокрема це стосується власного дому, особистих речей,

найближчого оточення (сім'я, родичі), натомість поняття *чужий* – негативно (усе те, що знаходиться поза межами *свого*). Одначе є ПО, які відображають протилежну позицію щодо того, що не завжди *своє* краще від *чужого*. Зокрема, польські паремії ілюструють такі ключові аспекти, які найповніше висвітлюють опозицію «свій / чужий»: 1) **матеріальні блага** (збагачення за рахунок інших не принесе жодної користі, а, навпаки, призведе до негативних наслідків, навіть до втрати власного майна); 2) **морально-етичні цінності** (варто цінувати, берегти своє та не покладати великі сподівання на прибуток від чужого; не потрібно критикувати інших та помічати їх недоліки, а краще працювати над собою та своїми вадами); 3) **дидактичність** (чуже – це добре, до нього потрібно ставитися з повагою, одначе не треба забувати про своє рідне); 4) **оцінні характеристики людини** (жадібність, зажерливість, заздрість, неощадливість, марнотратство; вдячність); 5) **поняття *дому* і *межі*** між світом «своїх» та «чужих», між «своїм» та «чужим» простором (своя оселя – це благо, чужа – зло); 6) **сферу родинних відносин** (позитивна семантика – лише перебуваючи в родинному колі, людина відчуває себе щасливою та в безпеці; негативна семантика – заздрість серед близьких та перевага матеріальних цінностей над сімейними, зокрема жага до грошей, призводить до відчуження та байдужості до своїх рідних). Також вдалося виявити паремії, у яких опозиція «свій / чужий» відображає етнічні стереотипи, зокрема протиставлення польського народу іншим національностям (німцям, чехам, італійцям і французам).

Підсумовуючи, варто зазначити, що опозиція «свій / чужий» має цілісну структуру, кожен із компонентів якої доповнює один одного. Тому для детального визначення **свого** та **чужого** у складі прислів'їв та приказок потрібно розглядати їх паралельно.

Перспективним є подальше вивчення названої опозиції із залученням інших методів дослідження для докладнішого аналізу.

Скорочення

KPP – *Księga przysłów, przypowieści i wyrażeń przysłowiowych polskich* (Adalberg, 1868–1939).

NKP – *Nowa księga przysłów i wyrażeń przysłowiowych polskich* (Krzyżanowski, 1969–1978).

Бібліографія

Балясникова, О. В. (2016). *«Свой – чужой»: Психолингвистические аспекты исследования (на материале русского языка)*. Канцлер.

Бенвенист, Э. (1995). *Словарь индоевропейских социальных терминов* (Ю. С. Степанов, Ed.; Н. Н. Казанский, Б. П. Нарумов, С. Г. Проскурин, О. М. Савельева, & Н. Л. Сухачев, Trans.). Прогресс-Универс.

Бєлавін, С. П. (2011). Теоретичні підходи до вивчення проблеми формування образів «свій-чужий» у представників етнолінгвістичних спільнот. *Наукові студії із соціальної та політичної психології*, *26*(29), 297–304. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nsspp_2011_26_36

Бубер, М. (1995). Я и Ты. In М. Бубер, *Два образа веры* (В. Рынкевич, Trans.; pp. 15–84). Республика.

Вальденфельс, Б. (1995). Своя культура и чужая культура: Парадокс науки о «Чужом». *Философско-литературный журнал «Логос»*, *6*, 77–94.

Гаврилюк, І. О. (2015). Опозиція «свій – чужий» як об'єкт міждисциплінарних досліджень. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*, *2015*(56), 65–68. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2015_56_24

Гарюнова, Ю. О. (2012). Лінгвокультурне протиставлення образів «Свого», «Іншого» та «Чужого» в кінокритичному дискурсі: Аксіологічний аспект. *Лінгвістика*, *2012*(2(26)), 170–177. http://nbuv.gov.ua/UJRN/ling_2012_2_24

Голубовська, І. О. (2004). *Етнічні особливості мовних картин світу* (2nd ed.). Логос.

Даниленко, Л. І. (2019). *Чеська пареміологія в генетичному, лінгвокогнітивному і дискурсивному висвітленні* (Г. П. Півторак, Ed.). Видавничий дім Дмитра Бураго.

Довгополова, О. А. (2007). *Другое, чужое, отторгаемое как элементы социального пространства*. СПД Фридман.

Дубчак, О. П. (2009). *Концептуальна опозиція 'СВІЙ' – 'ЧУЖИЙ' в українській мовній картині світу* [Summary of doctoral dissertation]. Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/5663

Егорова, Э. В., & Крашенинникова, Н. А. (2014). Пословицы и поговорки как объект изучения в лингвистике. *Поволжский педагогический поиск*, *2014*(1(7)), 106–108.

Жайворонок, В. В. (2007). *Українська етнолінгвістика: Нариси*. Довіра.

Зайцева, Я. В. (2013). Оппозиция «СВОЙ – ЧУЖОЙ» в культуре: История становления и современные подходы к изучению. *Вестник ТвГУ*, *2013*(2), 171–176. http://eprints.tversu.ru/3014/1/Вестник_ТвГУ._Серия_Филология._2013._Выпуск_2._С._171-176.pdf

Зиммель, Г. (1996). Как возможно общество? (А. Ф. Филиппов, Trans.). In Г. Зиммель, *Избранное: Vol. 2. Созерцание жизни* (pp. 509–526). Юристъ.

Иванова, Е. В. (2006). *Мир в английских и русских пословицах: Учебное пособие*. Изд-во С.-Петерб. ун-та; Филол. ф-т СПбГУ.

Кон, И. С. (1978). *Открытие «Я»*. Политиздат.

Коцюба, З. Г. (2009). Своє – чуже vs добро – зло: Взаємозв'язки опозицій у побутовій свідомості носіїв слов'янських, германських і романських мов (на матеріалі паремій). *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]*, *98*(85), 44–49. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdufm_2009_98_85_11

Кузнєцова, Т. В. (2007). Концепт «свій – чужий» у лінгвокультурологічних дефініціях. *Вісник Сумського державного університету*, *2007*(2), 37–40.

Лебедева, Н. М. (1999). *Введение в этническую и кросс-культурную психологию: Учебное пособие*. Ключ-С.

Матвеева, А. А. (2011). *Оценочная параметризация лингвокультурологической категории «свой – чужой» (на материале современного английского языка)* [Doctoral dissertation, Башкирский государственный университет]. DisserCat. https://www.dissercat.com/

Мезенцева, Е. С. (2005). Пословичный фонд языка как фрагмент языкового сознания этноса. *Вестник КазНУ*, *2005*(2), 23–26.

Пантелеєва, І. (2009). Бінарні концепти комунікації у контексті культурних взаємовідносин у суспільстві (на прикладі опозиції «свій – чужий»). *Схід*, *2009*(5(96)), 94–97. http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/20348

Полагейкіна, В. А., & Шепель, Ю. О. (2017). Концептуальна опозиція «свій / чужий» в англійській мовній картині світу. In Ю. О. Шепель (Ed.), *Лингвистика – Лингвокультурология / Лінгвістика – Лінгвокультурологія / Linguistics – Linguaculturology: Зб. наукових праць* (Vol. 10, pp. 411–450). https://www.academia.edu/41212677/Лингвистика_Лингвокультурология_10_2017

Савельєва, Л. (2008). Опозиція «свій-чужий» як етнокультурний компонент семантики номінацій особи. In А. Загнітко (Ed.), *Лінгвістичні студії / Linguistic Studies: Зб. наукових праць* (Vol. 16, pp. 185–188). http://litmisto.org.ua/?p=7916

Селіванова, О. О. (2005). Опозиція свій-чужий в етносвідомості (на матеріалі українських паремій). *Мовознавство*, *2005*(1), 26–34.

Семашко, Т. (2014). Межі дихотомії «свій» – «чужий» в аспекті етнічної стереотипізації. *Наукові записки ТНПУ*, *2014*(2(24)), 238–242. http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNPUmz_2014_2_47

Степанов, Ю. С. (1997). *Константы: Словарь русской культуры: Опыт исследования*. Языки русской культуры.

Степанов, Ю. С. (2004). *Константы: Словарь русской культуры*. Академический Проект.

Тейтельбаум, Е. С. (2011). Дихотомия «свое/чужое» в феноменологии Б. Вальденфельса: Проблема определения, восприятия и осмысления «инаковости». *Tempus et Memoria: История философии*, *3*(6), 148–156. https://elar.urfu.ru/bitstream/10995/18417/1/iuro-2011-94-14.pdf

Телия, В. Н. (2002). Объект лингвокультурологии между Сциллой лингвокреативной техники языка и Харибдой культуры (к проблеме частной эпистемологии лингвокультурологии). In *С любовью к языку: Сб. науч. трудов: Посвящается Е. С. Кубряковой* (pp. 89–97). Ин-т языкознания РАН; Воронежский ГУ.

Фельде, В. Г. (2015). *Оппозиция «свой-чужой» в культуре* [Doctoral dissertation, Омский государственный педагогический университет]. DisserCat. https://www.dissercat.com/

Шума, Л. (2015). Фольклористична візія антиномії «свій – чужий» у контексті сучасних гуманітарних досліджень. *Міфологія і Фольклор*, *3–4*(19), 61–66.

Bartmiński, J. (2007). Opozycja swój/obcy a problem językowego obrazu świata. *Etnolingwistyka: Problemy języka i kultury*, *19*, 35–59.

Bartmiński, J. (2008). Dom i świat – opozycja i komplementarność. *Postscriptum Polonistyczne*, *1*(1), 55–68.

Benedyktowicz, Z. (2000). *Portrety «obcego»: Od stereotypu do symbolu*. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Chlebda, W. (2007). Kiedy swój staje się obcym. *Etnolingwistyka: Problemy języka i kultury*, *19*, 89–98.

Długosz, N. (2010). Opozycja *swój*/*obcy* w bułgarskim językowym obrazie świata w świetle danych ankietowych. *Etnolingwistyka: Problemy języka i kultury*, *22*, 73–83.

Grodzka, S. (2001). Stereotyp Żyda i Cygana w przysłowiach polskich. *Prace Językoznawcze*, *3*, 39–46.

Grzegorczykowa, R. (2008). Od wspólnoty do obcości: Rozwój znaczeniowy polskiego przymiotnika *obcy* na tle słowiańskim. *Etnolingwistyka: Problemy języka i kultury*, *20*, 39–50. http://dlibra.umcs.lublin.pl/dlibra/publication/2823/edition/2608

Kołodziejek, E. (2007). Swoi i obcy w społecznej przestrzeni subkultur. *Etnolingwistyka: Problemy języka i kultury*, *19*, 133–141.

Kosek, I. (2004). Kilka uwag o opozycji *swój – obcy* i jej wartościowaniu we frazeologii. In A. Staniszewski & J. Chłosta (Eds.), *Swojskość i obcość: O kategorii tożsamości w piśmiennictwie polskim na przełomie wieków: Prace literaturoznawcze poświęcone pamięci doktor Małgorzaty Żarczyńskiej* (pp. 178–192). Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego.

Kurcz, I. (2000). *Psychologia języka i komunikacji*. Wydawnictwo Naukowe Scholar.

Marczewska, M. (2007). Swój i obcy w mieście – kilka uwag o stereotypie kielczanina (rzecz o stosunkach polsko-żydowskich). *Etnolingwistyka: Problemy języka i kultury*, *19*, 163–173.

Masłowska, E. (2007). Swoi i obcy przy wspólnym stole. *Etnolingwistyka: Problemy języka i kultury*, *19*, 109–131.

Michajłowa, K. (2007). Opozycja swój/obcy w kształtowaniu stereotypu Polaka wśród Bułgarów zamieszkałych w Polsce. *Etnolingwistyka: Problemy języka i kultury*, *19*, 175–190.

Nowak, P. (2007). Opozycja swój/obcy a skuteczność komunikacji – wybrane zagadnienia. *Etnolingwistyka: Problemy języka i kultury*, *19*, 99–108.

Pelcowa, H. (2007). *Swój* / *obcy* w świadomości mieszkańców lubelskich wsi. *Etnolingwistyka: Problemy języka i kultury*, *19*, 75–87.

Popowska-Taborska, H. (2008). Opozycja *swoi*/*obcy* w języku ginących społeczności Drzewian połabskich i pomorskich Słowińców. *Etnolingwistyka: Problemy języka i kultury*, *20*, 215–222.

Tabakowska, E. (2001). *Językoznawstwo kognitywne a poetyka przekładu* (A. Pokojska, Trans.). Universitas.

Tokarski, R. (1999). Językowy obraz świata w metaforach potocznych. In J. Bartmiński (Ed.), *Językowy obraz świata* (2nd ed., pp. 65–82). Wydawnictwo UMCS.

Walczak-Mikołajczakowa, M. (2000). «Swój» i «obcy» w przysłowiach i frazeologizmach narodów słowiańskich. In M. Białoskórska (Ed.), *Synchroniczne i diachroniczne aspekty badań polszczyzny: Materiały VIII Kolokwium Językoznawczego: Kręgiel koło Koronowa (Szczecin, 14–15 września 1998 r.)* (Vol. 6, pp. 171–181). Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego.

Wyżkiewicz-Maksimow, R. (2012). *Językowy obraz człowieka – charakter i osobowość w paremiologii polskiej, serbskiej i chorwackiej*. Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.

Джерельна база

Adalberg, S. (Comp.). (1868–1939). *Księga przysłów, przypowieści i wyrażeń przysłowiowych polskich* [KPP]. Druk Emila Skiwskiego.

Krzyżanowski, J. (Ed.). (1969). *Nowa księga przysłów i wyrażeń przysłowiowych polskich* [NKP] (Vol. 1). Państwowy Instytut Wydawniczy.

Krzyżanowski, J. (Ed.). (1969–1978). *Nowa księga przysłów i wyrażeń przysłowiowych polskich* [NKP] (Vols. 1–4). Państwowy Instytut Wydawniczy.

Krzyżanowski, J. (Ed.). (1970). *Nowa księga przysłów i wyrażeń przysłowiowych polskich* [NKP] (Vol. 2). Państwowy Instytut Wydawniczy.

Krzyżanowski, J. (Ed.). (1972). *Nowa księga przysłów i wyrażeń przysłowiowych polskich* [NKP] (Vol. 3). Państwowy Instytut Wydawniczy.

Świerczyńska, D. (2001). *Przysłowia są na wszystko*. Wydawnictwo Szkolne PWN.

Bibliography (transliteration)

Baliasnikova, O. V. (2016). *"Svoĭ – chuzhoĭ": Psikholingvisticheskie aspekty issledovaniia (na materiale russkogo iazyka)*. Kantsler.

Bartmiński, J. (2007). Opozycja swój/obcy a problem językowego obrazu świata. *Etnolingwistyka: Problemy języka i kultury*, *19*, 35–59.

Bartmiński, J. (2008). Dom i świat – opozycja i komplementarność. *Postscriptum Polonistyczne*, *1*(1), 55–68.

Benedyktowicz, Z. (2000). *Portrety "obcego": Od stereotypu do symbolu*. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Benvenist, Ė. (1995). *Slovar' indoevropeĭskikh sotsial'nykh terminov* (IU. S. Stepanov, Ed.; N. N. Kazanskiĭ, B. P. Narumov, S. G. Proskurin, O. M. Savel'eva, & N. L. Sukhachev, Trans.). Progress-Univers.

Bielavin, S. P. (2011). Teoretychni pidkhody do vyvchennia problemy formuvannia obraziv "sviĭ-chuzhyĭ" u predstavnykiv etnolinhvistychnykh spil'not. *Naukovi studiï iz sotsial'noï ta politychnoï psykholohiï*, *26*(29), 297–304. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nsspp_2011_26_36

Buber, M. (1995). IA i Ty. In M. Buber, *Dva obraza very* (V. Rynkevich, Trans.; pp. 15–84). Respublika.

Chlebda, W. (2007). Kiedy swój staje się obcym. *Etnolingwistyka: Problemy języka i kultury*, *19*, 89–98.

Danylenko, L. I. (2019). *Ches'ka paremiolohiia v henetychnomu, linhvokohnityvnomu i dyskursyvnomu vysvitlenni* (H. P. Pivtorak, Ed.). Vydavnychyĭ dim Dmytra Buraho.

Długosz, N. (2010). Opozycja *swój*/*obcy* w bułgarskim językowym obrazie świata w świetle danych ankietowych. *Etnolingwistyka: Problemy języka i kultury*, *22*, 73–83.

Dovgopolova, O. A. (2007). *Drugoe, chuzhoe, ottorgaemoe kak ėlementy sotsial'nogo prostranstva*. SPD Fridman.

Dubchak, O. P. (2009). *Kontseptual'na opozytsiia 'SVIĬ' – 'ChUZHYĬ' v ukraïns'kiĭ movniĭ kartyni svitu* [Summary of doctoral dissertation]. Natsional'nyĭ pedahohichnyĭ universytet imeni M. P. Drahomanova. http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/5663

Egorova, Ė. V., & Krasheninnikova, N. A. (2014). Poslovitsy i pogovorki kak ob"ekt izucheniia v lingvistike. *Povolzhskiĭ pedagogicheskiĭ poisk*, *2014*(1(7)), 106–108.

Fel'de, V. G. (2015). *Oppozitsiia "svoĭ-chuzhoĭ" v kul'ture* [Doctoral dissertation, Omskiĭ gosudarstvennyĭ pedagogicheskiĭ universitet]. DisserCat. https://www.dissercat.com/

Grodzka, S. (2001). Stereotyp Żyda i Cygana w przysłowiach polskich. *Prace Językoznawcze*, *3*, 39–46.

Grzegorczykowa, R. (2008). Od wspólnoty do obcości: Rozwój znaczeniowy polskiego przymiotnika obcy na tle słowiańskim. *Etnolingwistyka: Problemy języka i kultury*, *20*, 39–50. http://dlibra.umcs.lublin.pl/dlibra/publication/2823/edition/2608

Hariunova, IU. O. (2012). Linhvokul'turne protystavlennia obraziv "Svoho", "Inshoho" ta "Chuzhoho" v kinokrytychnomu dyskursi: Aksiolohichnyĭ aspekt. *Linhvistyka*, *2012*(2(26)), 170–177. http://nbuv.gov.ua/UJRN/ling_2012_2_24

Havryliuk, I. O. (2015). Opozytsiia "sviĭ – chuzhyĭ" iak ob'iekt mizhdystsyplinarnykh doslidzhen'. *Naukovi zapysky Natsional'noho universytetu "Ostroz'ka akademiia"*, *2015*(56), 65–68. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2015_56_24

Holubovs'ka, I. O. (2004). *Etnichni osoblyvosti movnykh kartyn svitu* (2nd ed.). Lohos.

Ivanova, E. V. (2006). *Mir v angliĭskikh i russkikh poslovitsakh: Uchebnoe posobie*. Izd-vo S.-Peterb. un-ta; Filol. f-t SPbGU.

Kołodziejek, E. (2007). Swoi i obcy w społecznej przestrzeni subkultur. *Etnolingwistyka: Problemy języka i kultury*, *19*, 133–141.

Kon, I. S. (1978). *Otkrytie "IA"*. Politizdat.

Kosek, I. (2004). Kilka uwag o opozycji *swój – obcy* i jej wartościowaniu we frazeologii. In A. Staniszewski & J. Chłosta (Eds.), *Swojskość i obcość: O kategorii tożsamości w piśmiennictwie polskim na przełomie wieków: Prace literaturoznawcze poświęcone pamięci doktor Małgorzaty Żarczyńskiej* (pp. 178–192). Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego.

Kotsiuba, Z. H. (2009). Svoie – chuzhe vs dobro – zlo: Vzaiemozv'iazky opozytsiĭ u pobutoviĭ svidomosti nosiïv slov'ians'kykh, hermans'kykh i romans'kykh mov (na materiali paremiĭ). *Naukovi pratsi [Chornomors'koho derzhavnoho universytetu imeni Petra Mohyly]*, *98*(85), 44–49. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdufm_2009_98_85_11

Kurcz, I. (2000). *Psychologia języka i komunikacji*. Wydawnictwo Naukowe Scholar.

Kuznietsova, T. V. (2007). Kontsept "sviĭ – chuzhyĭ" u linhvokul′turolohichnykh definitsiiakh. *Visnyk Sums′koho derzhavnoho universytetu*, *2007*(2), 37–40.

Lebedeva, N. M. (1999). *Vvedenie v ėtnicheskuiu i kross-kul′turnuiu psikhologiiu: Uchebnoe posobie*. Kliuch-S.

Marczewska, M. (2007). Swój i obcy w mieście – kilka uwag o stereotypie kielczanina (rzecz o stosunkach polsko-żydowskich). *Etnolingwistyka: Problemy języka i kultury*, *19*, 163–173.

Masłowska, E. (2007). Swoi i obcy przy wspólnym stole. *Etnolingwistyka: Problemy języka i kultury*, *19*, 109–131.

Matveeva, A. A. (2011). *Otsenochnaia parametrizatsiia lingvokul′turologicheskoĭ kategorii "svoĭ – chuzhoĭ" (na materiale sovremennogo angliĭskogo iazyka)*. [Doctoral dissertation, Bashkirskiĭ gosudarstvennyĭ universitet]. DisserCat. https://www.dissercat.com/

Mezentseva, E. S. (2005). Poslovichnyĭ fond iazyka kak fragment iazykovogo soznaniia ėtnosa. *Vestnik KazNU*, *2005*(2), 23–26.

Michajłowa, K. (2007). Opozycja swój/obcy w kształtowaniu stereotypu Polaka wśród Bułgarów zamieszkałych w Polsce. *Etnolingwistyka: Problemy języka i kultury*, *19*, 175–190.

Nowak, P. (2007). Opozycja swój/obcy a skuteczność komunikacji – wybrane zagadnienia. *Etnolingwistyka: Problemy języka i kultury*, *19*, 99–108.

Pantelieieva, I. (2009). Binarni kontsepty komunikatsiĭ u konteksti kul′turnykh vzaiemovidnosyn u suspil′stvi (na prykladi opozytsiĭ "sviĭ – chuzhyĭ"). *Skhid*, *2009*(5(96)), 94–97. http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/20348

Pelcowa, H. (2007). *Swój* / *obcy* w świadomości mieszkańców lubelskich wsi. *Etnolingwistyka: Problemy języka i kultury*, *19*, 75–87.

Polaheĭkina, V. A., & Shepel′, IU. O. (2017). Kontseptual′na opozytsiia "sviĭ / chuzhyĭ" v anhliĭs′kiĭ movniĭ kartyni svitu. In IU. O. Shepel′ (Ed.), *Lingvistika – Lingvokul′turologiia / Linhvistyka – Linhvokul′turolohiia / Linguistics – Linguaculturology: Zb. naukovykh prats′* (Vol. 10, pp. 411–450). https://www.academia.edu/41212677/Лингвистика_Лингвокультурология_10_2017

Popowska-Taborska, H. (2008). Opozycja *swoi*/*obcy* w języku ginących społeczności Drzewian połabskich i pomorskich Słowińców. *Etnolingwistyka: Problemy języka i kultury*, *20*, 215–222.

Savel′ieva, L. (2008). Opozytsiia "sviĭ-chuzhyĭ" iak etnokul′turnyĭ komponent semantyky nominatsiĭ osoby. In A. Zahnitko (Ed.), *Linhvistychni studiĭ / Linguistic Studies: Zb. naukovykh prats′* (Vol. 16, pp. 185–188). http://litmisto.org.ua/?p=7916

Selivanova, O. O. (2005). Opozytsiia sviĭ-chuzhyĭ v etnosvidomosti (na materiali ukraïns′kykh paremiĭ). *Movoznavstvo*, *2005*(1), 26–34.

Semashko, T. (2014). Mezhi dykhotomiĭ "sviĭ" – "chuzhyĭ" v aspekti etnichnoï stereotypizatsiĭ. *Naukovi zapysky TNPU*, *2014*(2(24)), 238–242. http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNPUmz_2014_2_47

Shuma, L. (2015). Fol′klorystychna viziia antynomiĭ "sviĭ – chuzhyĭ" u konteksti suchasnykh humanitarnykh doslidzhen′. *Mifolohiia i Fol′klor*, *3–4*(19), 61–66.

Stepanov, IU. S. (1997). *Konstanty: Slovar′ russkoĭ kul′tury: Opyt issledovaniia*. IAzyki russkoĭ kul′tury.

Stepanov, IU. S. (2004). *Konstanty: Slovar′ russkoĭ kul′tury*. Akademicheskiĭ Proekt.

Tabakowska, E. (2001). *Językoznawstwo kognitywne a poetyka przekładu* (A. Pokojska, Trans.). Universitas.

Teĭtel′baum, E. S. (2011). Dikhotomiia "svoe/chuzhoe" v fenomenologii B. Val′denfel′sa: Problema opredeleniia, vospriiatiia i osmysleniia "inakovosti". *Tempus et Memoria: Istoriia filosofii*, *3*(6), 148–156. https://elar.urfu.ru/bitstream/10995/18417/1/iuro-2011-94-14.pdf

Teliia, V. N. (2002). Ob″ekt lingvokul′turologii mezhdu Stsilloĭ lingvokreativnoĭ tekhniki iazyka i Kharibdoĭ kul′tury (k probleme chastnoĭ ėpistemologii lingvokul′turologii). In *S liubov'iu k iazyku: Sb. nauch. trudov: Posviashchaetsia E. S. Kubriakovoĭ* (pp. 89–97). In-t iazykoznaniia RAN; Voronezhskiĭ GU.

Tokarski, R. (1999). Językowy obraz świata w metaforach potocznych. In J. Bartmiński (Ed.), *Językowy obraz świata* (2nd ed., pp. 65–82). Wydawnictwo UMCS.

Val′denfel′s, B. (1995). Svoia kul′tura i chuzhaia kul′tura: Paradoks nauki o "Chuzhom". *Filosofsko-literaturnyĭ zhurnal "Logos"*, *6*, 77–94.

Walczak-Mikołajczakowa, M. (2000). "Swój" i "obcy" w przysłowiach i frazeologizmach narodów słowiańskich. In M. Białoskórska (Ed.), *Synchroniczne i diachroniczne aspekty badań polszczyzny: Materiały VIII Kolokwium Językoznawczego: Kręgiel koło Koronowa (Szczecin, 14–15 września 1998 r.)* (Vol. 6, pp. 171–181). Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego.

Wyżkiewicz-Maksimow, R. (2012). *Językowy obraz człowieka – charakter i osobowość w paremiologii polskiej, serbskiej i chorwackiej*. Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.

Zaĭtseva, IA. V. (2013). Oppozitsiia "SVOĬ – ChUZhOĬ" v kul′ture: Istoriia stanovleniia i sovremennye podkhody k izucheniiu. *Vestnik TvGU*, *2013*(2), 171–176. http://eprints.tversu.ru/3014/1/Вестник_ТвГУ._Серия_Филология._2013._Выпуск_2._С._171-176.pdf

ZHaĭvoronok, V. V. (2007). *Ukraïns'ka etnolinhvistyka: Narysy*. Dovira.

Zimmel′, G. (1996). Kak vozmozhno obshchestvo? (A. F. Filippov, Trans.). In G. Zimmel′, *Izbrannoe: Vol. 2. Sozertsanie zhizni* (pp. 509–526). IUrist″.

Source Base

Adalberg, S. (Comp.). (1868–1939). *Księga przysłów, przypowieści i wyrażeń przysłowiowych polskich* [KPP]. Druk Emila Skiwskiego.

Krzyżanowski, J. (Ed.). (1969). *Nowa księga przysłów i wyrażeń przysłowiowych polskich* [NKP] (Vol. 1). Państwowy Instytut Wydawniczy.

Krzyżanowski, J. (Ed.). (1969–1978). *Nowa księga przysłów i wyrażeń przysłowiowych polskich* [NKP] (Vols. 1–4). Państwowy Instytut Wydawniczy.

Krzyżanowski, J. (Ed.). (1970). *Nowa księga przysłów i wyrażeń przysłowiowych polskich* [NKP] (Vol. 2). Państwowy Instytut Wydawniczy.

Krzyżanowski, J. (Ed.). (1972). *Nowa księga przysłów i wyrażeń przysłowiowych polskich* [NKP] (Vol. 3). Państwowy Instytut Wydawniczy.

Świerczyńska, D. (2001). *Przysłowia są na wszystko*. Wydawnictwo Szkolne PWN.

The Opposition Us–Them in the Semantic Structure of Polish Paroemias

Summary

This article presents the results of a study of the opposition us–them in the composition of Polish proverbs and sayings. This opposition is one of the dominant elements of paroemias and it is an integral part of the linguistic worldview. The article focuses on the description and analysis of the value content of the opposition under scrutiny as an element of Polish paroemias. It also presents peculiarities of its perception in the language consciousness of the Polish people and the reflection of these peculiarities in the context of paroemic units.

Opozycja *swój*/*obcy* w strukturze semantycznej polskich paremii

Streszczenie

Niniejszy artykuł przedstawia wyniki badań nad opozycją *swój*/*obcy* w strukturze polskich przysłów i powiedzeń. Omawiana opozycja jest jednym z dominujących elementów paremii, jak również integralną częścią językowego obrazu świata. Artykuł skupia się na opisie i analizie treści wartościującej badanej opozycji jako elementu polskich paremii. Przedstawia również osobliwości jej postrzegania w świadomości językowej Polaków oraz ich odzwierciedlenie w kontekście jednostek paremicznych.

Keywords: proverbs; opposition us–them; antonymic components; linguistic worldview; linguistic consciousness; semantic structure

Słowa kluczowe: przysłowia; opozycja *swój*/*obcy*; komponenty antynomiczne; językowy obraz świata; świadomość językowa; struktura semantyczna

Tetiana Moroz, O. O. Potebnya Institute of Linguistics, National Academy of Science of Ukraine, Kyiv, Ukraine
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-6891-8326
Correspondence: tatianamoroz94@gmail.com

The preparation of this article was self-financed by the author.

Competing interests: The author has declared that she has no competing interests.

Publication history: Received: 2021-03-23; Accepted: 2022-03-04; Published: 2022-12-20